

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԻՐԱՎԱԲԱՆՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹՅՈՒՆ

ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ

ԵՎ

ԻՐԱՎՈՒՆՔ

Թիվ 3 (57)

2012 թ.

Գլխավոր խմբագիր՝
Ի.գ.թ., պրոֆ. Լևոն Օհանյան
Խմբագրական խորհուրդ

Սամվել Դիլբանդյան -

Ի.գ.դ., գլխավոր խմբագրի տեղակալ

Դավիթ Մելքոնյան -

Ի.գ.թ., պատասխանատու քարտուղար

Գևորգ Դանիելյան - Ի.գ.դ.

Հարություն Խաչիկյան - Ի.գ.դ.

Արմեն Հայկյանց - Ի.գ.դ.

Գագիկ Համբարձումյան

Արթուր Վաղարշյան - Ի.գ.թ.

Սերգեյ Առաքելյան - Ի.գ.թ.

Վիգեն Քոչարյան - Ի.գ.թ.

Հիմնադիր և հրատարակիչ՝
ՀՀ իրավաբանների միություն

Խմբագրության հասցեն՝

ՀՀ, 0025 Երևան,

Ալեք Մանուկյան 1, ԵՊՀ

իրավագիտության ֆակուլտետ:

Ֆեռ. 55-77-92

*Խմբագրությունը կարող է
հրապարակել նյութեր՝ համամիտ*

չլինելով հեղինակների

տեսակետներին:

10 համակարգչային էջից ավելի

չպատվիրված նյութերը չեն

ընդունվում:

e-mail: a_petrosyan@ysu.am

Դասիչ 77771

Տպագրական 7 մամուլ

Գրանցման թիվը՝ 798

Տպաքանակը՝ 500

Գինը՝ պայմանագրային

Հանձնված է շարվածքի

18.05.2012

Հանձնված է տպագրության

6.06.2012

СОЮЗ ЮРИСТОВ
РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ

**ГОСУДАРСТВО
И
ПРАВО**

Номер 3 (57)
2012 г.

Главный редактор:
к.ю.н., проф. Левон Оганян

Учредитель и издатель:
Союз Юристов РА

Редакционный совет

Самвел Дилбандян -
д.ю.н., зам. главного редактора
Давид Мелконян -
к.ю.н., ответственный секретарь
Геворг Даниелян - д.ю.н.
Арутюн Хачикян - д.ю.н.
Армен Айкянц - д.ю.н.
Гагик Амбарцумян
Артур Вагаршян - к.ю.н.
Сергей Аракелян - к.ю.н.
Виген Кочарян - к.ю.н.

Адрес редакции:
РА, 0025 Ереван,
ул. Алека Манукяна 1,
юридический факультет ЕГУ.
Тел.: 55-77-92
e-mail: a_petrosyan@ysu.am

8 усл. печ. л.
Тираж: 500
Сдано в набор 18.05.2012
Подписано к печати 6.06.2012

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՄԵՐ ՀՈՐԵԼՅԱՐԸ 4

ԿՐԻՄԻՆԱԼԻՍՏԻԿԱԿԱՆ

Լևոն Օհանյան
 ՔՆՆԶԱԿԱՆ ՏԱԿՏԻԿԱ (ընդհանուր դրույթներ) 5

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

Անահիտ Մանասյան
 ՈՐՈՇ ՆԿԱՏԱՌՈՒՄՆԵՐ ԲՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԻ ՈՒԺԻ ՄԵՋ
 ՄՏՆԵԼՈՒ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ 13

ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ

Արթուր Դանիելյան
 ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒՅԹԸ ՈՐՊԵՍ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԹԻՐԱՆ..... 21

ՔՐԵԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

Գևորգ Խալաթյան
 ԶԻՆՎՈՐԱԿԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԳԻ ԴԵՍ ՈՒՂՂԱԾ ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
 ՈՐԱԿՄԱՆ ՈՐՈՇ ՀԱՐՑԵՐ..... 30

Անդրանիկ Մնացականյան
 ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱՐԳԸ ՈՐՊԵՍ ՔՐԵԱԿԱՆ ՕՐԵՆՔՈՎ ՊԱՇՏՊԱՆՎՈՂ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ
 ԱՐԺԵՔ..... 36

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

Տիգրան Մարկոսյան
 ՆՈՐ ԵՐԵՎԱՆ ԵԿԱԾ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐՈՎ ԴԱՏԱԿԱՆ ԱԿՏԵՐԻ ՎԵՐԱՆԱՅՄԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԻ
 ԵՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ 42

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

Լիլիթ Քամալյան
 ՀԱՅՏԻ ԵՎ ՊԱՏՎԵՐԻ ԿԻՐԱՌՈՒԹՅՈՒՆՆ ԱԿՏՈՍՈՔԻԼԱՅԻՆ ԲԵՌՆԱՓՈԽԱԴՐՈՒՄՆԵՐԻ
 ԲՆԱԳԱՎԱՌՈՒՄ 59

Մանե Կարապետյան
 ՄԻԳՐԱՆՏ ԱՇԽԱՏՈՂՆԵՐԻ ՀԵՏ ԿՆՔՎՈՂ ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ
 ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ 72

Անահիտ Անտոնյան
 ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՏՐԱՆՍՄԻՍԻԱՅԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄԸ
 ԲՀ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅԱՄԲ 79

ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

Արմեն Հովհաննիսյան
 ՄԻՆԶԴԱՏԱԿԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹՈՒՄ ԿԱՅԱՑՎԱԾ ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԻ ՎԵՐԱՆԱՅՄԱՆ
 ՀԵՏ ԿԱՊՎԱԾ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԸ ԲՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾՈՂ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ
 ԵՎ ՆԱԽԱԳԾԻ ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ 88

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

Արտակ Հարությունյան
 ՏՐԱՆՍԱԶԳԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՀԱՅԵՑԱԿԱՐԳԸ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՈՒՄ ԵՎ ՆՐԱ
 ԱՆԴՐՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ..... 98

ՔՆՆՉԱԿԱՆ ՏԱԿՏԻԿԱ

(Ընդհանուր դրույթներ)

Լևոն ՕՂԱՆՅԱՆ

ԵՊՀ քրեական դատավարության և կրիմինալիստիկայի ամբիոնի պրոֆեսոր, ՀՀ վաստակավոր իրավաբան

Քննչական տակտիկան, որը, ըստ էության, քննիչի աշխատանքի գիտական կազմակերպումն է, բավարար չափով ուսումնասիրված չէ: Մեր կարծիքով, ճշմարիտ են այն հեղինակները, ովքեր գտնում են, որ գիտելիքների ամբողջությունը, որը վերաբերում է քննիչի աշխատանքի կազմակերպմանը, պետք է համարել որպես ինքնուրույն գիտության: Այն պետք է հիմնվի գիտության տարբեր բնագավառների նվաճումների վրա, պետք է բացահայտի քննիչի աշխատանքի կազմակերպման մեթոդների խորը և բազմակողմանի նվաճումները: Աշխատանքի գիտական կազմակերպումը պետք է կազմի քննիչի աշխատանքի հիմնական մասը:

Հանցագործությունների դեմ պայքարի հաջողության հիմնական պայմանը քննչական մարմինների կողմից դրանք ժամանակին և լրիվ բացահայտումն է: Տակտիկական առումով հանցագործությունների բացահայտումը նախաքննության և հետաքննության մարմինների կողմից իրենց իրավասության սահմաններում իրականացվող քննչական գործողություններն ու օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումներն են, հանցագործության հատկանիշների հայտնաբերման, ինչպես նաև դրանց բոլոր հանգամանքների ու դրանցում մեղավոր անձանց բացահայտելու ուղղությամբ կատարվող գործողությունները:

Դատավարական առումով հանցագործությունների քննությունը նշանակում է օ-

րենքով նախատեսված կարգով դրանց՝ կատարման հանգամանքների ապացուցումը, մեղադրյալի մեղավորության կանանմեղության, ինչպես նաև այն հանգամանքների պարզաբանումը, որոնք նպաստել են հանցագործության կատարմանը:

Հանցագործությունների քննության ու բացահայտման նպատակով քննչական մարմինների գործունեությունը կարգավորվում է քրեական դատավարության օրենսգրքի նորմերով, ըստ որոնց՝ հետաքննության մարմինները և քննիչներն իրենց իրավասության սահմաններում օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումներ իրականացնելիս և քննչական գործողություններ կատարելիս պետք է ապահովեն գործով օբյեկտիվ ճշմարտության պարզումը:

Քննիչը հետաքննության մարմինների աշխատակիցների հետ առաջինն է առնչվում հանցագործության հետ, կռահումներ անում մեղավորի մտահղացումների վերաբերյալ և քայլ առ քայլ մերկացնում է նրան՝ բացահայտելով հանցագործությունը: Գործի քննությունն սկսելիս քննիչը պետք է բազմակողմանի ուսումնասիրի և գնահատի հանցագործության վերաբերյալ եղած ելակետային տվյալները, մշակի վարկածներ և դրանք նպատակասլաց ու արդյունավետ ստուգելու մեթոդներ: Գործի քննության ընթացքում նա հաճախ հանդիպում է հանցագործի, նրա հանցակիցների շրջապատի ու մտերիմների հակազդեցություններին, որոնք ձգտում են ոչնչացնել ապացույցները և մեղավորին հնարավորություն տալ խուսափելու պատասխանատվությունից:

Այդ հակազդեցությունները հաղթահարելու համար անհրաժեշտ է խելացի օգ-

ԿՐԻՄԻՆԱԼԻՍՏԻԿԱԿԱՆ

տագործել օրենքով քննիչին տրված իրավունքները, ճիշտ կիրառել գիտական մեթոդները, հնարքները և միջոցները: Հանցագործությունների բացահայտման հաջողությունը մեծապես կախված է նաև դրանց կատարման մասին ստացված տեղեկությունների և սկզբնական քննչական գործողությունների ու օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումների ժամանակին կատարումից:

Յուրաքանչյուր հանցագործության բացահայտում ունի իր առանձնահատկությունները, որոնք պայմանավորված են տարբեր հանգամանքներով (հանցագործության տեսակը, տեղը, ժամանակը, կատարման և քողարկման եղանակները, քննիչի պրակտիկ փորձը և այլն): Դրանք հաշվի առնելով՝ մշակվում է գործի քննության տակտիկական պլան:

Հանցագործության բացահայտման գործընթացի հիմքը և յուրաքանչյուր քննիչի աշխատանքի կարևոր տարրը համարվում են դատավարական, մեթոդական, տակտիկական և տեխնիկական հնարքների խելացի պլանավորումը՝ գործով ապացույցների հավաքման, հետազոտման և զնահատման նպատակով: Քննիչն ինքն է որոշում այս կամ այն քննչական գործողությունների հրատապությունն ու հաջորդականությունը, ինքն է որոշում՝ պետք է արդյոք ընդլայնել հետազոտման բնագավառը և լրացնել պլանը նոր փաստերի ստուգումով, ընդլայնել կամ նեղացնել քննության սահմանները, քննչական գործողություններն ուղղել նոր տվյալների պարզաբանման ու ստուգմանը: Քննիչի ինքնուրույնությունը պայմանավորում է նրա նախաձեռնությունը՝ հանցագործությունների բացահայտման և կանխման առումով:

Հանցագործությունների քննության տակտիկայի կարևոր պահանջներից է քննիչի գործողությունների համատեղումը

հետաքննության մարմինների հետ, որոնց նա հանձնարարություններ է տալիս կատարելու համապատասխան կազմակերպական, օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումներ և անհրաժեշտության դեպքերում՝ առանձին քննչական գործողություններ՝ դրանց արդյունքների փոխադարձ տեղեկատվության փոխանակմամբ: Այս դեպքում առաջնակարգ նշանակություն ունեն այդ գործողությունների ու միջոցառումների արագությունն ու օպերատիվությունը:

Քննչական պրակտիկայի թերություններից պետք է համարել այն, որ երբեմն անժամանակ են հարուցվում առանձին քրեական գործեր, հանցագործության հատկանիշներ պարունակող նյութերը առանց վերանայելու հետաձգվում են անորոշ ժամանակով:

Որոշակի հանցագործությունների քննության աշխատանքներին ձեռնամուխ լինելով՝ քննիչը պետք է անհրաժեշտ միջոցառումներ ձեռնարկի հանցագործությունների կանխման ուղղությամբ: Հանցագործությունների բացահայտման ու կանխման համար մեծ դեր ունի ոստիկանության օպերատիվ-հետախուզական գործունեությունը: Վերջինիս իրականացումը ոչ միայն նրանց իրավունքն է, այլ նաև դատավարական պարտականությունը:

Օպերատիվ-հետախուզական աշխատանքը վերաբերում է ոստիկանության մարմինների իրավասությանը, դրա համար էլ հանցագործությունների բացահայտման գործում պետք է սահմանազատել քննչական և օպերատիվ-հետախուզական գործառույթները: Քննիչին անհրաժեշտ է գործի քննությունը վարելիս հստորեն և ճիշտ օգտագործել ոստիկանության հայտնած տեղեկատվությունը, որն ստացվել է օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումների իրականացման արդյունքում:

Գործի քննությանը անդառնալի վնաս են հասցնում քննիչի և օպերատիվ աշխատողների տարակարծությունները:

Քննիչները միշտ չէ, որ ստանում են օ-

պերատիվ տեղեկություններ, իսկ այդ տեղեկություններն իրենց հերթին չեն օգտագործվում ոստիկանության աշխատողների կողմից: Այն դեպքում, երբ անհրաժեշտ է, ոստիկանության մարմիններն ու քննիչը իրենց ջանքերը պետք է ուղղեն ցանկացած հանցագործության ժամանակին բացահայտմանը: Դրան կարելի է հասնել նշված երկուսի աշխատանքների ճիշտ համագործակցության դեպքում:

Տեսաբան գիտնականների և պրակտիկ աշխատողների միջև միասնական կարծիք չկա այն հարցի շուրջ, թե գիտության որ բնագավառը պետք է մշակի օպերատիվ-հետախուզական գործունեության տակտիկական հնարքներն ու մեթոդները²: Որոշ հեղինակներ գտնում են, որ ոստիկանության օպերատիվ-հետախուզական գործունեության հարցերը ուսումնասիրվում են հատուկ գիտությամբ, որն ունի իր հատուկ արտահայտված առարկան, մեթոդը, համակարգը, խնդիրները: Մյուսները, մասնավորապես Ա. Ն. Վասիլևը, գտնում են, որ այդ հարցերը վերաբերում են կրիմինալիստիկային:

Ա. Ն. Վասիլևը գրում է. «Եթե օպերատիվ-հետախուզական գործունեության տակտիկական չմիացնենք կրիմինալիստիկայի առարկային, նա գիտական ընդհանրացման չի ենթարկվի»³:

Նույնպիսի կարծիքի է նաև Ս. Պ. Միտրիչևը, ով գտնում է, որ. «քննչական տակտիկական օրենքի վրա հիմնված քննչական գործողությունների և օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումների կատարման հնարքների համակարգ է»⁴:

Այդպես է մտածում նաև Ե. Գ. Մալցևը⁵:

Նրանք օպերատիվ-հետախուզական գործունեության տեսության դրույթների գոյությունը հիմնավորում են որպես ինքնուրույն գիտություն: Նրանց փաստարկումները հանգում են այն բանին, որ այդպիսի գործունեությունը երկար ժամանակ իրականում գոյություն ունի, կատարվում է հատկապես այն մարմինների կողմից, որոնց իրավասություն է տրված լուծելու

բարդ, պրակտիկ խնդիրներ հանցագործությունների դեմ պայքարում: Նրանց փաստարկները թեև առաջին հայացքից համոզիչ են թվում, բայց և միաժամանակ առաջացնում են առարկություններ:

Գիտությունը՝ որպես պրակտիկ գործունեության արտացոլում և խտացում, իսկապես, ինչպես նշվում է Վ. Դալի «Բացատրական բառարանում», «սովորեցնում է փորձով»⁶: Սակայն, բացի դրանից, նա պետք է ներկայացնի կայացած և անընդհատ զարգացող գիտելիքների համակարգ: Որպես գիտակցական գործունեության համակարգ՝ գիտությունը պետք է ճիշտ ընկալի որոշակի երևույթների օրինաչափությունները և պրակտիկ գործունեության գիտական ընդհանրացումների հիման վրա ճանապարհ բացի դրանց կիրառման համար, ունենա իր հետազոտությունների առարկան, մեթոդը, համակարգը:

Հատուկ գիտությունների զարգացման պատմությունը ցույց է տալիս, որ այն հիմնական դրույթները, որոնք վերաբերում են առարկային, մեթոդին և համակարգին, ձևավորվում են զարգացման որոշակի փուլեր անցնելուց հետո: Առաջին փուլում հատուկ գիտությունը համարվում է գործնական դիսցիպլին, որը հավաքում, ձեռք է բերում խորհուրդներ, հանձնարարականներ և որոշակի բնագավառի պրակտիկ գործունեության վերաբերյալ հրահանգներ:

Այդպիսի պրակտիկ դիսցիպլինը կարելի է համարել գիտություն բառիս պայմանական, հարաբերական առումով:

Նրա զարգացման ընթացքում առաջանում է երկրորդ փուլը, երբ նա պրակտիկ դիսցիպլինից վերածվում է գիտելիքների համապատասխան համակարգի, որը պարունակում է հասարակական երևույթների բացատրություն նրանց պատճառաբանության և փոխպայմանավորվածության առումով⁷:

Երրորդ փուլն առաջանում է, երբ գիտությունը, մշակելով իր պրակտիկ նյութը, ձևավորում է իր գիտելիքների որոշակի

ԿՐԻՄԻՆԱԼԻՍՏԻԿԱ

համակարգը, մեթոդաբանորեն հիմնավորում է իր հետևություններն ու դրույթները⁹:

Միայն այդ դեպքում է այն դառնում գիտություն՝ բառիս իսկական իմաստով: Նշված փուլերը նկատելի են նաև «օպերատիվ-հետախուզական գործունեության տեսության» գործընթացում:

Քննչական և օպերատիվ-հետախուզական մարմինների առաջավոր փորձի ընդհանրացման արդյունքում արդեն անցած դարի 20-ական թվականներին ձևավորվեցին երկու գիտական ուղղություններ. առաջինը արագ զարգացավ և ձևավորվեց կրիմինալիստիկայի գիտության մեջ, իսկ երկրորդը, լինելով փակ դիսցիպլին, մինչև օրս չկարողացավ մշակել խիստ որոշակի գիտական հիմունքներ:

Ինչպես արդարացիորեն նշում է Ս. Պ. Միտրիչևը, կրիմինալիստիկան մյուս իրավաբանական գիտություններից ուշ մտավ իր զարգացման երրորդ փուլը, դրա համար էլ ունի մի շարք չհետազոտված մեթոդաբանական խնդիրներ, չնայած դրանց մեծ մասը արդեն ստացել է իր ճիշտ դրվածքը և գիտական ճշգրիտ լուծումը¹⁰:

Նույնպիսի կարծիք են հայտնել նաև Ռ. Ս. Բելկինը և Ի. Մ. Լուզգինը¹⁰:

Այս հարցին անդրադարձել ենք նաև մեր «Կրիմինալիստիկան Հայաստանի Հանրապետությունում» մենագրության մեջ¹¹:

Հանցագործությունների քննությանը զուգահեռ՝ իրականացվում է հետախուզական գործունեություն, որը նախաքննության և հետաքննության կարևորագույն գործառնություններից մեկն է: Այս արտահայտությունը հիմնավորվում է նրանով, որ օպերատիվ-հետախուզական գործունեության նպատակը հանցագործության և լայն առումով նրա հետքերի հայտնաբերումն է, հանցագործների և այն օբյեկտների բացահայտումը, որոնք համարվում են ապացուցողական տեղեկատվության աղբյուրներ,

մասնավորապես՝ տուժողներ, ականատեսներ, այլ վկաներ, հրազեններ, առարկաներ, որոնք օգտագործվել են որպես հանցագործության գործիքներ, արժեքներ և այլն:

Այս կամ այն օբյեկտի, անձանց հետախուզումը քննիչից և հետաքննություն կատարող անձից հսկայական ժամանակ է խլում: Այս աշխատանքը ժամանակին և արդյունավետ կատարելու համար նրանցից պահանջվում է գիտելիքներ և կրիմինալիստիկական միջոցների, տակտիկական հնարքների ու մեթոդների ճիշտ կիրառում, մասնագիտական հմտություն, հետախուզական և քննչական գործողությունների համատեղում, աշխատանքային համագործակցություն:

Հանցագործությունը կատարելուց անմիջապես հետո հանցագործները ձգտում են թաքնվել, և նրանց ժամանակին հայտնաբերելը դժվարանում, իսկ երբեմն էլ անհնար է դառնում առանց օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումների իրականացման: Նման գործունեության մասին Ա. Վաքսյանը գրում է. «Հանցագործությունների բացահայտման գործում օպերատիվ-հետախուզական գործունեության դերը օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումների, քննչական գործողությունների համակցությամբ իրականացնելն է»¹²:

Այս և նման առաջարկներ ու դատողություններ կան համապատասխան գրականության մեջ, որոնք մեզ ճիշտ և արդիական են թվում¹³:

Նշված հարցերի գիտական համառվելությունը հանդուս է, որ անհրաժեշտ և նպատակահարմար է կրիմինալիստիկայի առարկայի ընդլայնումը՝ նրա համակարգում ավելացնելով օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումների տեսությունը:

Դրանով կրիմինալիստիկայի գիտությունը նախ իր զարգացածությամբ մեկ աստիճանով կբարձրանա, մյուս կողմից՝ առավել արդյունավետ կբավարարի պրակտիկայի աճող պահանջումները՝ հանցագործությունների բացահայտման, քննութ-

յան և կանխման գործում:

Օպերատիվ-հետախուզական գործունեության բնագավառում տեսական հետազոտությունները հիմք են տալիս հանգելու այն հետևության, որ ներկայումս այն գտնվում է գիտական հիմունքների ձևավորման գործընթացում:

Դեռևս 1965 թ. սկսվեցին մեթոդաբանության առանձին հարցերի գիտական հետազոտությունները, որոնք դեռևս հավասարաչափ չեն վերաբերում դրանով ուսումնասիրվող առարկայի բոլոր կողմերին:

Համեմատաբար դանդաղ է զարգանում օպերատիվ-հետախուզական գործունեության տեսական հիմունքները առաջին հերթին այն պատճառով, որ պրակտիկայով մշակված, հանցագործությունների դեմ պայքարի նոր, հատուկ հնարքները ոչ լրիվ և ոչ ժամանակին են ընդհանրացվում և ենթարկվում մանրամասն տեսական հետազոտման: Նաև պետք է հիշել, որ օպերատիվ-հետախուզական գործունեությունը առաջացել է իրավաբանական այլ գիտությունների, մասնավորապես քրեական դատավարության և կրիմինալիստիկայի խառնուրդից, որոնք էլ նպաստել և նպաստում են դրա զարգացմանը:

Եթե քրեադատավարական օրենքը սահմանում է ոստիկանության օպերատիվ-հետախուզական ապարատի իրավական հիմքերը, նպատակները և խնդիրները, որոնք վերաբերում են այդ գիտության հասկացությանը և բովանդակությանը տակտիկական հնարքներ և մեթոդներ մշակելիս, ապա կրիմինալիստիկան դրա հետ կապված լուծում է քննչական գործողությունների և օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումների կողորդման պրոբլեմները առանձին հանցագործություններ քննելիս:

Կրիմինալիստիկական տակտիկական գիտական դրույթների և դրանց հիման վրա մշակված, նախնական և դատական քննության կազմակերպման, պլանավորման և ապացուցում իրականացնող անձանց առանձին քննչական և դատական

գործողություններ կատարելիս վարքագծի ուղղության որոշումն է՝ հանցագործությունների բացահայտման, թաքցնելուն և կատարմանը նպաստող պատճառների վերհանման նպատակով:

Կրիմինալիստիկական տակտիկայի մեջ մտնող գիտական դրույթներն ընդհանուր են այդ բաժնի համար: Մասնավորապես այստեղ խոսքը տակտիկայի հիմնական հասկացությունների, կրիմինալիստիկական տակտիկայի տեղը կրիմինալիստիկայի համակարգում և ընդհանրապես գիտելիքների համակարգում:

Կրիմինալիստիկական տակտիկայի հասկացության բնորոշումը գրականության մեջ տարբեր կերպ են ներկայացվել: Այդ թեմային անդրադարձել է պրոֆեսոր Ա. Ն. Վասիլևը՝ գտնելով, որ տակտիկական «...քննության ժամանակ նպատակին հասնելու գործունեության մեթոդ է՝ հաշվարկված ժամանակի և ուժերի վատնման հարաբերականորեն մինիմալ վատնման առումով օպտիմալ էֆեկտի վրա»¹⁴:

Քանի որ քննչական տակտիկան իրականացվում է առանձին քննչական գործողություններ կատարելիս, կարևոր է ներկայացնել դրանց համակարգը և հասկացությունները:

Ա. Ռ. Ռատինովը քննության տեսական հիմնավորումը որպես պայքարի ձև ներկայացնելու համար դիմում էր պրակտիկո-գիային¹⁵, գիտության մի բնագավառի, որը վերաբերում է գործունեության արդյունավետությանը:

Այս կապակցությամբ նա գրում է. «...ճշգրիտ համապատասխանությունը օրենքին թեև գլխավոր, բայց միակը չէ, որը պահանջվում է տակտիկական հնարքից: Օրենքի պահանջից գործի հանգամանքների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտության անհրաժեշտության մասին բխում է և այլ պահանջ՝ ճանաչողական արդյունավետություն, յուրաքանչյուր տակտիկական հնարքի ուղղվածությունը ճշմարտությունը բացահայտելուն, նրա անկարողությունը դրան խանգարելուն,

ԿՐԻՄԻՆԱԼԻՍՏԻԿԱԿ

տեղիք չտալ սխալների ու շեղումների»¹⁶:

Նշված հարցերի լուսաբանումը հիմնականում կապված է գործերի քննության ժամանակով առաջացած կոնֆլիկտային իրադրություններում քննիչի ճիշտ կոմունորշման հետ:

Նման իրավիճակներ առաջանում են, երբ քննիչը գործ է ունենում անբարեխիղճ, գործի ելքով շահագրգռված վկաների կամ տուժողների հետ, անբարեխիղճ կասկածյալների ու մեղադրյալների հետ, ովքեր կարող են լինել մեղավոր կամ անմեղ: Վերջինը (անմեղը) երբեմն հանդիպում է, երբ սխալմամբ անձը կասկածվում է կամ ենթարկվում է քրեական պատասխանատվության, ընտրում է ճշմարտության բացահայտումը դժվարացնող կեցվածք, կամ որևէ շարժառիթով խանգարում է քննիչին¹⁷:

Քննիչի ներգործությունը գործով անցնող անձանց հոգեբանության վրա քննչական տակտիկայի հիմնական տարրերից մեկն է: Բայց այն չի կարելի կատարել քննիչի իշխող հնարավորությունները ցուցադրելով: Այս հարցի լուծման բարդությունը կախված է այն բանից, որ քննիչը ճիշտ կողմնորոշվի, թե որ հնարքներն են թույլատրելի, իրավաչափ, և որոնք են իրենցից ներկայացնում հոգեբանական բռնություն, որոնք անհամատեղելի են Սահմանադրության և քրեական դատավարության սկզբունքներին:

«Կոնֆլիկտը պայթար է ոչ թե իրավախախտողի դեմ, այլ կողմ, որպես անձնավորության՝ նրա գիտակցության մեջ հաստատելու բարոյականության բարձր սկզբունքներ»¹⁸, - նշում է Ռ. Ս. Բելկինը:

Նշենք նաև Պ. Պ. Դոսպոլովի կարծիքը. «Չարցաքննության ընթացքում կոնֆլիկտի պատճառը, որպես կանոն, առաջանում է անհամապատասխանություն հասարակության բարոյական կողմնորոշման համակարգի և անձի՝ վկայի, տուժողի, կասկածյալի, մեղադրյալի միջև, իսկ կոնֆլիկ-

տի աղբյուրը հարցաքննվողի ձգտումն է՝ խանգարելու քննիչին հարցաքննության նպատակին հասնելուն»¹⁹:

Պրակտիկոգիայի շատ հարցեր, որոնց անդրադարձել է նաև Ա. Ռ. Ռատինովը, քննադատելի են և չեն համապատասխանում վերը նշված սկզբունքներին²⁰: Դրա համար էլ կրիմինալիստիկայի գիտությունը նպատակ ունի ստեղծելու և պրակտիկայում ներդնելու շատ գաղափարներ, որոնք համարժեք կլինեն նոր ժամանակների պահանջներին:

Այսօրվա կրիմինալիստիկայի նպատակն է ուսանողների գիտակցության մեջ ներդնել նոր գաղափարներ, նրանց մեջ զարգացնել հմտություններ, արդյունավետ և ստեղծագործ մտածողություն:

Դրանում մեծապես օգնել և օգնում է կրիմինալիստիկայի ընդհանուր տեսության զարգացումը, որից ծնունդ առան մասնավոր կրիմինալիստիկական տեսություններ: Մասնավոր կրիմինալիստիկական տեսություններից էական է անձի կրիմինալիստիկական պարզաբանման տեսությունը, որի մասին սույն հոդվածում մի երկու խոսք ասենք որպես օրինակ:

Կրիմինալիստիկայի ընդհանուր տեսության կառուցվածքի հարցերով զբաղվել են Ա. Վ. Ավետյանովան, Ռ. Ս. Բելկինը, Դ. Պ. Գորսկին, Ա. Վ. Դուլովը, Վ. Յա. Կոլդինը, Ի. Մ. Լուզգինը, Վ. Ա. Օբրազցովը, Ն. Ա. Սելիվանովը և այլք: Նրանց աշխատանքները բովանդակում են մասնավոր կրիմինալիստիկական տեսությունների համակարգը, որոնք արտացոլում են կրիմինալիստիկայի առարկայի առանձին տարրերը և անխզելիորեն կապված են միմյանց հետ:

Կրիմինալիստիկայում և այլ իրավաբանական գիտություններում մշակվել են մի շարք տեսական դրույթներ, որոնք վերաբերում են անձին: Սակայն դրանք չեն կարող լիովին բավարարել հանցագործությունների դեմ պայքարի պրակտիկայի պահանջները: Նախ՝ որովհետև նախքան մարդու անձնավորության ուսումնասիրումը պարզաբանվող անձի վերաբերյալ

պետք է ունենալ որոշակի ամբողջական տեղեկատվություն: Եվ երկրորդ՝ դրանք պետք է վերաբերեն հանցագործի անձի պարզաբանմանը, նրա փորձագիտական նույնացմանը ու դիագնոստիկային և այլն: Նշված հարցերի քննարկումը դուրս է սույն հոդվածի նպատակներից: Հետագայում կաշխատենք անդրադառնալ այդ կարևոր

հարցին, միայն ցանկանում ենք ընդգծել էյ-դոլոգիայի դերը լուծելու համար կրիմինալիստիկայում եղած պրոբլեմներից մեկի՝ անձի պարզաբանման հարցը, որը պահանջում է տեսական վերլուծություն, կազմում է մասնավոր կրիմինալիստիկական տեսություն՝ ընդհանուր կրիմինալիստիկական տեսության բաժնի մի մասը:

¹ Տե՛ս Стремковский В.А., Участники предварительного следствия, изд. Ростовского ун-та, 1966, էջ 74:

² Տե՛ս, օրինակ, Гребельский Д.В., Некоторые вопросы совершенствования курса «Оперативно-розыскная деятельность органов общественного порядка», «Труды Высшей школы МООП СССР», 1967, N 16, էջ 81, Осипов Я.Ф., К вопросу о понятии оперативно-розыскных мер, «Труды Высшей школы МООП СССР», 1965, N 12, էջ 202:

³ Տե՛ս Васильев А.Н., Следственная тактика и ее место в советской криминалистике, «Советская криминалистика на службе следствия», 1961, вып. 15, էջ38,

⁴ Տե՛ս Митричев С.П., Введение в курс советской криминалистики. Криминалистика, М., 1963, էջ 13,

⁵ Տե՛ս Мальцев Е.Г., К вопросу о понятии и месте оперативно-розыскных мер в системе криминалистики, Ученые записки Пермского госуниверситета, Пермь, 1967, ¹ 187, էջ 65:

⁶ Տե՛ս Даль В., Толковый словарь, том 2, М., 1955, էջ 448:

⁷ Տե՛ս Подосеткин В.М., К вопросу о ступенях процессе познания истины, Вопросы философии, 1964, N 5, էջ 18,

⁸ Տե՛ս Волков Г.Н., Взаимосвязь науки и производства, 1967, N 2, էջ 28:

⁹ Տե՛ս Митричев С.П., Теоретические основы Советской криминалистики, М., 1965:

¹⁰ Տե՛ս Белкин Р.С., Лузгин И.М., 50 лет советской криминалистики, «Труды Высшей школы МООП СССР», 1967, N 16, էջ 108: Белкин Р.С., Методологические проблемы

советской криминалистики, «Проблемы криминалистики», М., 1969, էջ 37:

¹¹ Տե՛ս Օհանյան Լ.Պ., Կրիմինալիստիկական Հայաստանի Հանրապետությունում, Երևան, 2007:

¹² Практика уголовного сыска (научно-практический сборник), составитель А. Ваксян, М. 1999г., էջ 35:

¹³ Տե՛ս Чуфаровский Ю.Ф., Психология в оперативно-розыскной деятельности, М. 1996г., Басков В.И., Оперативно-розыскная деятельность, М. 1997г., Николаева Л.П., Сорокин И.Д., Есть такая служба-уголовный розыск, М., 1981г. և այլն:

¹⁴ Տե՛ս Васильев А.Н., Следственная тактика /общее положения/ в кн. Криминалистика, М., 1971, էջ 250:

¹⁵ Տե՛ս հոլմարեն՝ деятельный Praktikos /գործնական/ + логия. սոցիոլոգիական հետազոտությունների բնագավառ, որն ուսումնասիրում է գործողությունների կամ արարքների ամբողջության հետազոտման մեթոդիկան՝ նրանց արդյունավետության պարզաբանման տեսանկյունից:

¹⁶ Տե՛ս Ратинов А.Р., Судебная психология для следователей, М., 2001, էջ 199:

¹⁷ Տե՛ս Ратинов А.Р., նույն տեղը, էջ 177-178:

¹⁸ Տե՛ս Белкин. Р.С., Тенденции и перспективы развития криминалистики, «Социалистическая законность», 1983, N 1, էջ 25:

¹⁹ Տե՛ս Доспулов П.П., Психология допроса на предварительном следствии, М., 1976, էջ 14:

²⁰ Տե՛ս Котарьбинский, Избранные произведения, изд. Иностранная литература, 1963, էջ 53:

ԿՐԻՄԻՆԱԼԻՍՏԻԿԱ**INVESTIGATION TACTICS
(General Provisions)****Levon OHANYAN**

*Professor of Criminal procedure and
Criminalistics department of the YSU,
RA honored lawyer*

Investigation tactics, which is actually a scientific organization of investigator's activity, is not sufficiently studied. So the completeness of knowledge which refers to the organization investigator's activity should be treated as an independent science, which should be based on achievements of various fields of science and must disclose deep and comprehensive achievements of methods for organizing investigator's activity.

The main condition for the success of the fight against crimes is its full and timely disclosure by investigative bodies. In tactical sense crimes disclosure is investigative actions and operational done by investigation bodies within their jurisdiction, as well as actions directed to disclosure of all cir-

cumstances and all responsible persons.

Essential requirement for crime investigation tactics is investigator's actions combined with the investigation bodies, which he gives instructions to organize operational and investigative measures and appropriate activities, and if necessary separate investigative activities with mutual exchange of information. In this case is of great importance speed and immediacy of these actions and measures.

A number of theoretical provisions of forensic and other legal sciences have been developed which relate to a person but it can not fully satisfy the requirements of the practice of the fight against crime. First, because before studying of human personality it is necessary to have full information about exploring person. Second, it must relate to clarification of offender's personality, and his expertise identification and the diagnostics.

Forensic tactics developed on the basis of the scientific provisions of the pre-trial investigation and organizing, planning and implementing actions of investigator.